

заходів з метою формування у громадян розуміння необхідності виконання приписів нормативних актів [4, с. 60]. Переконання здійснюються як психічний вплив, у процесі якого особа добровільно схиляється до думки суб'єкта правового впливу, свідомо привласнюючи цю думку як особисту цінність, із розумінням ставлячись до цієї думки, а також до такої поведінки, котра цій думці відповідає [2, с. 116].

Переконання як метод державного управління у деяких випадках передбачає застосування примусу. Примус – це додатковий метод державного управління, психологічний або фізичний вплив державних органів на певних осіб з метою змусити їх виконувати приписи правових норм [4, с. 127]. Примус, здійснюючи зовнішній вплив на поведінку особи, допускає заперечення її волі. Невиконання розпорядження владного (керуючого) суб'єкта зумовлює тиск останнього на моральну, майнову, організаційну, фізичну сферу підвладної особи з метою перетворення її волі таким чином, щоб забезпечити підпорядкування розпорядженням керівника [3, с. 440].

Жодна з держав не існує без примусу. Однією з основних ознак держави є примус. Державний примус є крайньою мірою, що використовується після переконання, але він є об'єктивно необхідним.

Державний примус поділяється на адміністративний, кримінальний, дисциплінарний та інші.

В умовах глобалізації, демократизації примус відіграє значну стабілізуючу, право-забезпечувальну і правоохоронну роль.

Питанням застосування адміністративного примусу як виду державного управління органів внутрішніх справ, займалися вітчизняні вчені В.Б. Авер'янов, О.М. Бандурка, Ю.П. Битяк, А.С. Васильєв, І.П. Голосніченко, В.М. Гарашук, Є.В. Додін, А.Т. Колісюк, В.К. Колпаков, Т.О. Коломоєць, Д.М. Лук'янець, О.І. Остапенко, В.К. Шкаруш.

Окремі науковці вважають, що адміністративний примус має характер покарання і застосовується лише у зв'язку з неправомірними, шкідливими для суспільства діями як реакція держави на протиправну поведінку фізичної чи юридичної особи.

Д.М. Барак зазначає, що державний примус здійснюється як реакція державних органів на неправомірну для суспільства поведінку людей. Його застосування обумовлене конфліктом між волею, що виражається у правовому акті, і індивідуальною волею осіб, що його допускають [6, с. 451–458].

Однак деякі вчені вважають, що заходи адміністративного примусу можуть за-

стосовуватися як до правопорушників, так і до осіб, що не вчинили правопорушення. В. В. Серьогіна вважає, що в числі обставин, що призводять до застосування примусових заходів в ситуаціях, не пов'язаних зі скоєнням правопорушення, може бути державна необхідність, з метою попередження настання шкідливих наслідків і забезпечення громадської безпеки [7, с. 30–34].

Забезпечення громадської безпеки та громадського порядку є важливим фактором розвитку демократичних засад життєдіяльності українського суспільства, утвердження принципу соціальної справедливості, реальної гарантії прав і свобод громадян.

Громадянська безпека може бути забезпечена тільки при наявності громадського порядку. Х. Ярмачі відзначає, що без порядку не може бути безпеки і сутністю громадського порядку є забезпечення безпеки людей, їхніх прав і законних інтересів [5, с. 43]. З метою охорони громадського порядку і боротьби зі злочинністю держава наділила правоохоронні органи повноваженнями, спрямованими на примусове виконання правил суспільного життя. Застосування правоохоронними органами адміністративного примусу повинно завжди поєднуватися з використанням виховних заходів, з активним формуванням правосвідомості тощо.

Вітчизняні науковці і практики виділяють декілька класифікацій засобів адміністративного впливу. Залежно від способу охорони правопорядку та функціонального призначення, засоби державного примусу можуть бути поділені на засоби попередження (попереджувального впливу), засоби припинення, засоби поновлення та засоби покарання (міри відповідальності) [8, с. 3].

Засіб попереджувального впливу застосовується з метою профілактики і забезпечення громадської безпеки. Попереджувальний захід не пов'язаний зі скоєнням правопорушень. До цього заходу належить перевірка документів, митний огляд, адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі, припинення або обмеження руху транспорту та пішоходів під час виникнення загрози безпеки руху тощо. Всі ці заходи спрямовані на недопущення вчинення правопорушень і настання шкідливих наслідків. Особа не скоїла протиправних дій, але існує велика вірогідність, що особа може їх скоїти або стати жертвою неправомірної поведінки інших осіб або надзвичайної ситуації. В цих випадках особливо важливе значення мають, відповідно до ситуації, правомірні підстави, законність, своєчасність і межі застосування примусу.

Поведінка людини завжди пов'язана з її ціннісними установками. Правопорядок

в державі визначається правосвідомістю громадян і їх правомірною поведінкою.

Як уже зазначалось, примус є крайнім і найбільш жорстким методом державного управління, який пов'язаний із застосуванням фізичного або психологічного насильства.

Насильство як форма примусу тією чи іншою мірою притаманне будь-якому суспільству, воно розглядається як об'єктивна реальність соціального існування людини, яку суспільство повинне вміти контролювати. Тому державні органи повинні приймати рішення в крайній необхідності застосовувати примус (коли метод переконання не спрацював, ситуація виходить із-під контролю і загрожує настанням негативних наслідків) і перешкоджати його неправомірному застосуванню. При цьому межі примусу, умови його застосування, правові відносини, що при цьому виникають, визначаються нормативно-правовими актами держави [5, с. 104]. Законодавець повинен чітко, на рівні закону визначити посадових осіб, які мають право приймати рішення про застосування примусу і які мають нести за це відповідальність.

Посадова особа, яка має право приймати рішення про застосування примусу, повинна визначити, які межі і методи психологічного і фізичного впливу необхідно застосовувати; врахувати психологічну обстановку, яка склалася; забезпечити безпеку громадян і безпеку осіб, які виконують примус. Рекомендується замінити особовий склад правоохоронних органів, який ніс охорону громадського порядку під час проведення заходів, і який знаходиться в стані значного психологічного збудження від провокацій і неправомірних дій мітингувальників чи інших осіб. Важливого значення при цьому набуває робота працівників психологічної служби правоохоронних органів, які повинні постійно відстежувати психологічну ситуацію і реагувати на психологічний стан працівників правоохоронних органів, задіяних на виконання примусу; налаштовувати особовий склад правоохоронних органів на чітке виконання наказу недопущення порушення законності.

Стан забезпечення законності і правопорядку в державі великою мірою залежить від належного виконання посадовими особами державних органів покладених на них завдань і функцій. Успішне виконання завдань, що раптово виникли, можливе лише при максимальному використанні усіх сил та засобів органів внутрішніх справ, які повинні бути приведені у стан готовності [9, с. 20–22].

Особливість діяльності правоохоронних органів при охороні громадського порядку

під час проведення масових заходів полягає в обстановці, що швидко змінюється та ускладнюється. Це вимагає від особи, яка приймає рішення про застосування державного примусу, досвіду, знань, виваженості, рішучості та сміливості при прийнятті рішення. Нерішучість, некомпетентність, незнання і порушення вимог законодавства, невиконання або неналежне виконання відомчих наказів і інструкцій неминуче призводять до негативних наслідків: загибель і поранення людей, обурення населення, завдання матеріальних збитків, масових порушень громадського порядку.

Державний запобіжний примус застосовується правомочними державними органами (посадовими особами) з метою запобігання проступку, його припинення, а також забезпечення притягнення винних до відповідальності. Він є правовим засобом захисту суспільних відносин від протиправних дій. Необхідно в кожному випадку виявляти причини і умови виникнення або можливості виникнення ситуації, яка може призвести до застосування державного примусу, приймати профілактичні попереджувальні заходи. Неудосконалене законодавство дає можливість окремим особам провокувати масові безпорядки під час проведення громадських заходів і уникати відповідальності. Причинами цього найчастіше буває некомпетентність посадовців у прийнятті рішень, корупція, зловживання владою і службовим становищем та ін. При цьому необхідно, в залежності від ступеня суспільної небезпеки, притягувати винних осіб до кримінальної, адміністративної, дисциплінарної чи майнової відповідальності. Використовуючи політичні гасла, а також тимчасові негаразди економічного, соціального стану, переслідуючи різні цілі, ці особи провокують конфліктні ситуації, що загрожують виникненню масових безпорядків. В таких випадках важливу роль відіграють чіткі виважені дії правоохоронних органів, інших органів державного управління і органів місцевого самоврядування. Використовуючи засоби масової інформації, органи місцевого самоврядування та громадські організації повинні проводити роз'яснювальну роботу і не допускати виникнення масових безпорядків. У всіх цих випадках необхідно проводити чітке розслідування, притягувати винних до відповідальності і в обов'язковому порядку повідомляти і роз'яснювати причини виникнення конфліктної ситуації.

Значно зросла соціально-політична активність населення, яка проявляється в різних сферах суспільного життя, зокрема участь громадян в діяльності політичних партій, проведенні передвиборчих кампаній,

мітингів, демонстрацій, агітаційних зборів. Гострота суспільних проблем, пов'язаних з реалізацією громадянами України права на мирні збори, мітинги, походи, демонстрації та інші масові заходи, підвищена соціальна небезпека злочинів, адміністративних правопорушень і екстремальних ситуацій, які нерідко виникають під час їх проведення, обумовлюють необхідність чіткого і всебічного правового регулювання відносин, що складаються в процесі їх проведення, у тому числі адміністративно-правовими нормами. Це вимагає змін і доповнень законодавства, визначення прав і обов'язків організаторів цих масових заходів, їх відповідальності за порушення законодавства. На законодавчому рівні необхідно визначити, які правоохоронні органи повинні забезпечувати громадський порядок при проведенні масових заходів; визначити статус співробітників цих правоохоронних органів, задіяних в забезпеченні громадського порядку, використовуючи при цьому сучасний досвід європейських держав. При проведенні цих заходів необхідно також враховувати стресовий психічний стан правоохоронців, у зв'язку з чим проводити навчання, заздалегідь готувати особовий склад до дій в екстремальних ситуаціях. Узагальнення практики органів внутрішніх справ в умовах проведення масових заходів дозволяє зробити висновки, що забезпечення правопорядку в подібних умовах можливе тільки при комплексному використанні правових, організаційних і тактичних заходів, форм і методів, які мають єдину цілеспрямованість. Необхідно глибоко і всебічно досліджувати питання, які викликають конфліктні ситуації в суспільстві та пов'язані з діяльністю різноманітних державних і недержавних органів, установ і організацій, що дозволить організувати безпеку громадського порядку і недопущення виникнення масових безпорядків.

Важливе значення має притягнення до відповідальності посадових осіб за грубі порушення порядку під час проведення масових заходів, за вчинення дій, що викликають нездорову реакцію присутніх, дестабілізацію обстановки, ускладнюють охорону громадського порядку.

Як показує практика, в багатьох випадках органи державної влади на недостатньому рівні використовують метод переконання. Не відіграють свою роль у стабілізації ситуації і засоби масової інформації, які на сьогодні повністю залежать від волі власників, а тому іноді під виглядом виконання своїх професійних обов'язків відіграють роль підбурювачів і провокують різні небезпечні ситуації. Іноді спотворена

інформація, наклеп визивають негативну реакцію населення, що призводить до масових безпорядків, загибелі і поранення людей, знищення майна. Держава повинна адекватно реагувати на такі прояви, по кожному такому випадку необхідно проводити розслідування, винних осіб притягувати до відповідальності, а засіб масової інформації позбавляти ліцензії. Враховуючи значну суспільну небезпеку таких дій, необхідно передбачити кримінальну відповідальність журналістів і власників засобів масової інформації.

Важливе місце при проведенні масових заходів повинні займати громадські організації. Така діяльність громадських організацій демонструє перш за все підтримку дій держави по наведенню порушеного порядку, виражає волю населення, убезпечує проведення різного роду провокацій. На громадські формування покладено обов'язок з охорони громадського порядку і державного кордону, проте застосування лише переконання для виконання поставлених перед ними завдань є явно недостатнім. У певних обставинах необхідно також застосовувати і заходи примусу. Громадські формування з охорони громадського порядку уповноважені застосовувати заходи фізичного та психічного примусу, але тільки адміністративно-попереджувального характеру та адміністративного припинення. Особливо значущу роль громадські організації можуть відігравати при перевірці документів осіб, яких запідозрили в скоєнні адміністративного правопорушення, при перевірці транспортних засобів. Члени громадських формувань з охорони громадського порядку мають право застосовувати до правопорушників засоби припинення їх протиправних діянь. Згідно зі ст. 13 Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону», у разі підозри у вчиненні адміністративних правопорушень і злочинів члени громадських формувань правоохоронної спрямованості мають право вимагати від громадян додержання ними встановлених правил поведінки, припинення адміністративних правопорушень і злочинів, затримання і транспортування до органу внутрішніх справ штабу громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або громадського пункту охорони порядку, осіб, які виявили злісну непокору законним вимогам члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону і не виконують вимог щодо припинення адміністративного правопорушення [10].

Враховуючи вищесказане, можна зробити наступні висновки.

Політична сфера життя сучасного суспільства в Україні є максимально динамічною системою, і саме цей динамізм обумовлює конфліктний потенціал інших сфер життя суспільства.

Значні соціальні зміни зумовили трансформаційні процеси в усіх напрямках діяльності суспільства та його державного управління. Сучасні методи державного управління – переконання та примус – тісно пов'язані між собою. Міра їх використання визначається рівнем розвитку суспільних відносин.

Примус як вид державного управління застосовується правомочними державними органами з метою запобігання проступку і його припинення, а також забезпечення притягнення винного до відповідальності. Але цей метод вимагає необхідного удосконалення:

- визначення на законодавчому рівні посадових осіб, які мають право застосовувати державний примус і нести відповідальність за незаконність його застосування;
- визначення в Законі, який правоохоронний орган виконує, забезпечення громадського порядку при проведенні масових заходів, визначення статусу правоохоронця, задіяного при забезпеченні громадського порядку;
- посилення психологічної, методологічної, тактичної підготовки співробітників правоохоронних органів, задіяних при виконанні державного примусу;
- широке використання методу переконання населення державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями при проведенні масових заходів;
- посилення відповідальності організаторів масових заходів за порушення правил проведення мирних зібрань, мітингів, демонстрацій;
- притягнення до відповідальності посадових осіб за грубі порушення порядку під час проведення масових заходів, за вчинення дій, що викликають нездорову реакцію присутніх, дестабілізацію обстановки, ускладнення охорони громадського порядку;
- активізація участі громадських організацій у охороні громадського порядку.

Ключові слова: метод державного управління, переконання, примус, державний примус, адміністративний примус, правоохоронні органи, охорона громадського порядку, масові заходи.

У статті здійснено аналіз сучасних методів державного управління із забез-

печення громадського порядку під час проведення масових заходів в умовах структурних змін в суспільстві.

В статті здійснено аналіз сучасних методів державного управління по забезпеченню громадського порядку при проведенні масових заходів в умовах структурних змін в суспільстві.

In criminal proceedings the drive is a measure to ensure the investigation and adjudication. Current law largely has settled most of the issues relating to the performance of the drive, but in practice there are many problems that need to be addressed to ensure the effectiveness of this legal action.

Література

1. Адміністративне право України : підручник для юрид. вузів фак. / [Ю.П. Битяк, В.В. Богуцький, В.М. Гаращук та ін. ; за ред. Ю.П. Битяка]. – Х. : Право. – 2010. – 528 с.
2. Административная деятельность органов внутренних дел / под ред. Л.Л. Попова. – М., 1983. – 384 с.
3. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина / під заг. ред. І.П. Голосніченка, Я.Ю. Кондратьєва. – К. : НАВС, 1995. – 177 с.
4. Адміністративне право України : підручник / за заг. ред. Т.О. Коломоєць. – К. : Істина, 2009. – 480 с.
5. Ярмакі Х.П. Адміністративний нагляд міліції як засіб забезпечення громадської безпеки / Х.П. Ярмакі // Вісник Запорізьк. нац. ун-ту. – 2006. – № 2. – С. 42–46.
6. Бахрах Д.Н. Административное право : учебник [для вузов] / Д.Н. Бахрах, Б.В. Россинский, Ю.Н. Стариков. – М. : Норма, 2004. – 768 с.
7. Серегина В.В. Государственное принуждение по советскому праву / В.В. Серегина. – Воронеж : Воронежский ун-т, 1991. – 120 с.
8. Додин Е.В. Охрана прав граждан при привлечении к административной ответственности / Е.В. Додин. – Одесса : Знание, 1967.
9. Тимошенко В. Примус як мотив поведінки / В.Тимошенко // Право України. – 2007. – № 6. – С. 104–107.
10. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону : Закон України від 22.06.2000 № 1835-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 40. – С. 338.